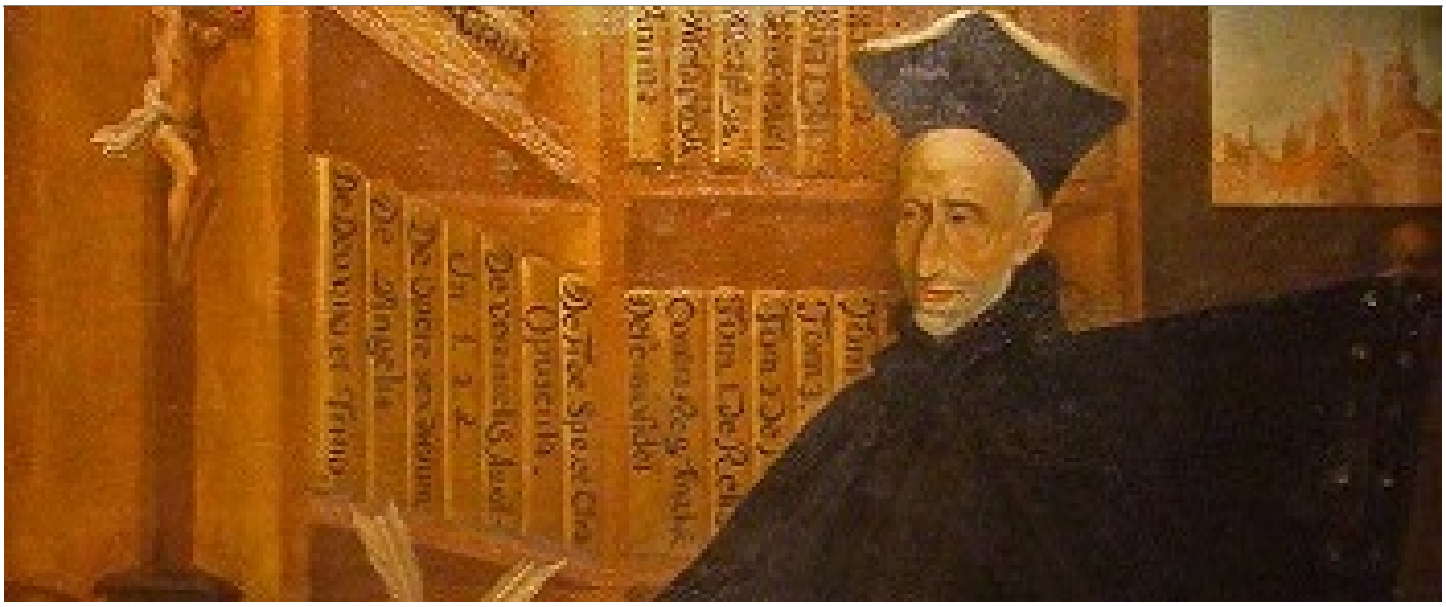

Francisco Suárez: Doctor Eximius

Autor: Albert Maurici
Data de publicació: 13-09-2021

Com pot ser que el filòsof Suárez, havent rebut formació en un context social i cultural sense democràcia —el Regne de Castella—, pugui jugar un paper tant important en la història del pensament polític en proposar una base conceptual feta de principis democràtics com els drets universals de l'home o el dret a l'autodeterminació dels pobles? És que potser provenia de Catalunya i s'havia abeurat de la filosofia parlamentària a partir de la qual estava conformada la Nació Catalana? Article de l'Albert Maurici.

Notes historiogràfiques sobre Francisco Suárez

Introducció

Presento en aquest text algunes impressions que vaig tenir mentre feia una lectura lleugera de l'entrada que la Wikipedia dedica a Francisco Suárez. La primera impressió va ser que les línies mestres del seu pensament i obres semblen no encaixar amb el marc cultural que tinc de la Castella del s. XVI. Podria apartar l'atenció d'aquesta impressió i simplement rebre acríticament els continguts del web. Segurament, això seria el més còmode. Però hi ha dos fets que no m'ho permeten: la meva naturalesa curiosa i la necessitat d'entendre les causes per les quals els catalans estem avui en la situació en què estem. De manera que no puc fer veure que no sento res.

Al mateix temps haig de ser humil, epistemològicament parlant, i reconèixer que els meus coneixements sobre Suárez i sobre la cultura castellana del segle XVI són escassos i segurament molt simples, en tant que no he aprofundit gaire en els coneixements que en vaig rebre durant el període escolar. També cal tenir en compte que la mateixa distorsió aplicada per la censura i la Inquisició sobre el relat històric en general hagi pogut ser aplicada tant a la història de Catalunya com a la història de la resta de l'Estat. Per la qual cosa, també podria ser que la representació que tinc de la cultura castellana del segle XVI, sigui, a més de simple, lleugerament o totalment falsa.

Per tant, aquesta intuïció, és a dir, la manca d'encaix del pensament de Suárez en el marc cultural castellà en època del Concili de Trento, és un punt de partida vàlid per a una investigació, la qual només pren sentit des d'un punt de vista crític, revisionista i estructuralista. Des del punt de vista del relat històric oficial, és a dir, d'Estat, el qual és només crític superficialment, no és possible veure cap raó per desconfiar del relat oficial ni és possible desenvolupar la meva intuïció de partida. Els entesos ho han dit tot i no hi ha res a fer. Des de tal punt de vista, la història de Suárez roman com un esdeveniment més al costat d'altres dins d'un manual d'història i la nostra intuïció és un mer contingut mental que no mereix cap atenció. Però dins d'un marc mental més existencialista i hermenèutic, més estructuralista i holístic, la intuïció sobre Suárez pren tot un altre caire i té camp per córrer. Des d'aquest altre punt de vista, la manca d'encaix de determinats personatges històrics, ja sigui per la seva biografia o bé pel seu pensament, dins del context atribuït per la historiografia oficial, esdevé un punt de partida vàlid per a una investigació. La perplexitat que experimentem davant dels esdeveniments del nostre present només pot superar-se si seguim aquest tipus d'intuïcions i engeguem investigacions per aclarir què hi ha darrera de tot plegat. Així com altres investigadors segueixen les seves pròpies intuïcions i busquen la veritat sobre personatges com Joan Cristòfor Colom, Erasme, Santa Teresa, Ignasi de Loiola o Miquel Servent, qualsevol persona pot atendre les seves pròpies intuïcions i participar d'aquest marc revisionista de la història, de la vida d'aquestes persones i del seu context. En tant que aquestes persones són grans exponents de la nostra història col·lectiva, estem tractant de la revisió de la nostra pròpia autoconsciència com a individus i com a poble, i això respon a una autèntica motivació espiritual.

És dins del marc mental desenvolupat per l'Institut Nova Història, com diem, que resulta possible i necessària la revisió de Suárez. Possible perquè ara es disposa d'un cos estructurat de coneixements en el qual cada personatge hi juga un paper. I necessària perquè cada investigació sobre un personatge històric aporta coneixements molt valuosos sobre el context històric de l'època, enriqueix els resultats de les investigacions precedents i facilita noves investigacions. Es dóna una mena de retroalimentació entre les persones i el seu context. I no podria ser d'una altra manera: tot ésser és en un entorn, gràcies al qual és com és i viu com viu. Aquest és el sentit de la meva intuïció: Suárez sembla no encaixar en el context que se li atribueix i, per tant, cal revisar. Aquesta necessitat rau en el fet que Suárez és un dels filòsofs més importants del pensament ibèric i un dels més grans de la història del pensament occidental però actualment forma part dels grup dels grans oblidats. Un prova de la seva importància és el fet d'aparèixer en la Història de la Filosofia de Copleston i la quantitat de pàgines dedicades a Suárez. El fet que sigui considerat el més gran sintetitzador de la metafísica després d'Aristòtil, el darrer gran escolàstic i que, alhora, influís tan profundament en el pensament dels primers pensadors moderns ?ja sigui per la seva vessant metafísica com pel seu pensament polític i jurídic? com Descartes, Leibniz, Hobbes o Locke, entre altres, ha portat a molts historiadors a considerar Suárez com el pensador "xarnera" ?per dir-ho d'alguna manera? entre el pensament medieval i el pensament modern.

Això no obstant, el coneixement d'aquest autor es redueix als cercles acadèmics. I vista la bibliografia disponible al web https://scholasticon.msh-lse.fr/Information/Suarez_fr.php sembla que se'l coneix i reconeix més a fora que dins. Això no significa que no hagi estat estudiat pels acadèmics espanyols. Per exemple, Sergio Rábade, entre altres, ha publicat obres de Suárez i sobre Suárez. Però ni és conegut pel públic en general espanyol, ni és reconegut ni reivindicat pels cercles acadèmics. Sembla que una figura tan important com Suárez hauria de ser molt més enaltida pels defensors de la "pàtria espanyola". Per què no és reivindicat pels intel·lectuals?

Vegem ara unes notes biogràfiques i unes notes sobre les línies generals del seu pensament, tant metafísic com polític i jurídic per poder-nos fer una idea de la seva importància i per poder destriar aquells elements que em porten a percebre la seva manca d'encaix.

Vida i obra de Francisco Suárez. Context

Francisco Suárez de Toledo Vázquez de Utiel y González de la Torre, Doctor Eximius (Granada, 5 de gener de 1548-Lisboa, 25 de setembre de 1617)

Teòleg, filòsof i jurista. Segons la historiografia castellana, fou una de les principals figures de l'Escola de Salamanca. El seu treball és considerat com un punt d'inflexió en la història del Segon Escolasticisme, el qual marca la transcisió del Renaixement a la filosofia moderna. La seva obra més coneguda fou Disputationes Metaphysicae. Fou llegida i citada per autors tan diversos com Leibniz, Groci, Pufendorf, Locke, Schopenhauer o Heidegger, entre d'altres.

Fou el fill petit d'una família hidalga (noble no titulada) formada per Gaspar Suárez de Toledo i Antonia Vázquez de Utiel.

1561

Seguint la tradició paterna, va anar a estudiar lleis a Salamanca, en un moment en el qual encara ressonaven els ensenyaments de Francisco de Vitòria.

1564

Queda impressionat per la predicació del jesuïta Juan Ramírez durant la Quaresma. Ingressà a la Companyia de Jesús. Escolania de Medina del Campo.

1570

Retorn a Salamanca. Col·legi jesuïta. Esdevé deixeble del pare Martín Gutiérrez i estudia filosofia, dret i teologia.

1572

Segovia. Esdevé professor de filosofia i és ordenat sacerdot.

1575

Petita estança a Àvila com a professor de teologia.

1576-1580

Valladolid. Col·legi jesuïta. Comentaris a la primera part de la Suma Teològica de Sant Tomàs d'Aquino (dominicà). La seva postura era crítica amb aquelles parts que considerava que no seguien la raó.

1580-1585

Fou cridat a Roma per a ensenyar teologia en el Col·legi jesuïta de Roma, l'antecedent del la Universitat Gregoriana. Composició de diversos tractats teològics.

És possible, segons Sergio Rábade, que en el curs 1582-1583 escrigués De Gratia.

Va estar molt unit al Cardenal Belarmino, antic deixeble de Juan de Mariana, i al papa Gregori XIII. També va conèixer el matemàtic Cristòbal Clavi i els humanistes Orazio Torsellini i Niccòlo Orlandini.

Va tenir entre els seus deixebles Mucio Vitelleschi (després General de la Companyia de Jesús) i el teòleg Leonardo Lessius.

1585-1592

No obstant això, el clima humit de Roma li agreujava el reuma i l'amenaçava amb tuberculosi. Els seus superiors, preocupats, el varen enviar a Alcalá d'Henares, de clima molt més sec (???) mitjançant una permuta amb el pare jesuïta Gabriel Vázquez, un teòleg especialitzat en Sant Agustí d'Hipona, amb qui no simpatitzava.

Comença a preparar l'edició de les seves primeres obres i comença a tenir problemes amb els censors dominics com Avendaño i algun censor jesuïta: Gabriel Vázquez (esmentat abans) o el seu propi deixeble Leonard Lessius.

1593

Retorn a Salamanca per a ensenyar.

1597

Coimbra. Felip II li demana expressament que acabi la seva carrera a la Universitat de Coimbra. Edició de les Disputationes Metaphysicae.

1615

Jubilació. Trasllat a Lisboa.

1617

Mort i enterrament a Lisboa, a l'església de Sant Roc, en el Barri Alt.

[Epistemologia] Teoria del coneixement

Home de gran cultura i erudició grega, llatina, àrab i hebrea. El seu pensament estava influenciat per Sant Tomàs d'Aquino, Duns Escot i el nominalisme.

Suárez és un metafísic. La metafísica és l'estudi de les essències reals, de Déu, o la ciència racional de l'ésser real i de l'existència. Aquesta ciència s'ha de centrar en tres elements: el concepte d'ens, els atributs (de Déu) i els primers principis, i les seves causes. Sobretot es preocupava més per l'ésser real i immaterial que no pas pels aspectes conceptuals o materials.

Basant-se en l'argument ontològic, coincidia amb Sant Tomàs segons el qual l'essència i l'existència són inseparables en Déu, però discrepava amb ell en el fet que aquesta identitat només es pogués aplicar a Déu. Pensava que també s'havia de poder aplicar als éssers finits, malgrat que es poguessin separar conceptualment. No obstant això, sí que formula un determinat principi d'individuació: la incomunicabilitat dels elements d'una determinada substància la fa diferent de les altres (nota: principi de identitat; això ho trobarem després en Leibniz: una entitat està determinada per totes les proposicions que se'n poden predicar).

A la seva obra principal, les Disputatione Metaphysicae, compendi de l'escolàstica, repensa la tradició especulativa anterior i sintetitza la metafísica grecoromana com una disciplina autònoma i independent. Aquesta obra és la primera construcció sistemàtica de la metafísica després d'Aristòtil, per la qual cosa va exercir una gran influència en el pensament posterior.

Va tractar la qüestió dels universals. Sobre el tema dels universals, va mirar de seguir un camí entremig entre el realisme de Duns Escot i el nominalisme de Guillem d'Ockham. A més, va restar una mica més proper al nominalisme que a Tomàs d'Aquino. L'individu és l'única unitat vertadera i real en el món de les existències. Dir que l'universal existeix separat ex parte rei implicaria reduir les persones a mers accidents d'una forma que és invisible. Malgrat que la humanitat de Sócrates no difereix de la Plató, no obstant, no són la mateixa humanitat. La persona no és un fet sinó només una unitat essencial o ideal. La unitat formal, això no obstant, no és una creació arbitrària de la ment, sinó que existeix "in natura rei ante omnem operationem intellectus" (això contrasta amb el que diu Kant, però està en línia amb el que diu la tradició alquimista, Goethe i Rudolf Steiner).

Suárez va sistematitzar i combinar les tres escoles de l'Escolàstica del seu moment: tomisme, escotisme i nominalisme. El fet de ser sincrètic, eclèctic i sintetitzador i el de trobar punts de contacte i harmonitzar la unitat amb la diferència, tot això em sona molt català.

També va ser gran comentador de les obres medievals i àrabs i va tenir la reputació de ser el més gran metafísic de la seva època. Punts que el caracteritzen:

El principi d'individuació per la pròpia entitat concreta dels éssers.
El rebuig de la potencialitat pura de la matèria.

Allò singular como objecte del coneixement intel·lectual directe.
Una distinctio rationis ratiocinatae entre l'essència i l'existència dels éssers creats.
La possibilitat que la substància espiritual sigui només numèricament diferent entre uns i altres.
La possibilitat d'arribar a la mateixa veritat tant per la ciència com per la fe.
La creença en l'autoritat divina continguda en un acte de fe.

Filosofia del dret i pensament polític

En la seva gran obra jurídica Tractatus de legibus ac Deo legislatore desenvolupa un pensament iusnaturalista i el dret internacional. Ofereix un esbós del pacte social i una anàlisi del concepte de sobirania molt més avançada que la dels seus precursors: el poder és donat por Déu a tota la comunitat política i no només a determinades persones. D'aquesta manera, esbossa el principi de democràcia contra cesaristes, legalistes, maquiavel·listes i luterans.

Distingeix entre llei eterna, llei natural, dret de gents, llei positiva humana (dret civil i canònic) i llei positiva divina (Antic i Nou Testaments).

Juntament amb Sant Robert Belarmi, formulà el dret a la resistència armada enfront d'un poder injust.

Al Tractatus de legibus ac Deo Legislatore (reimprès a Londres, 1679) distingeix entre el dret natural i el dret internacional. Totes les mesures legislatives, així com tot el poder paternal deriva de Déu, i l'autoritat de totes les lleis es resol en la seva. Suárez refuta la teoria patriarcal del govern i el dret diví dels reis fonamentat en aquesta doctrina.

El papa Pau V demanà a Suárez un text dedicat als prínceps cristians d'Europa i aquest filòsof l'escriví. És titulat Defensio fidei contra catholicae anglicanae sectae errores (1613), dirigit contra el jurament de fidelitat que Jacob I d'Anglaterra, rei anglicà, exigia als seus súbdits. Els reis tenen dret a exigir un jurament de fidelitat als seus serfs i aquests estan obligats a complir-lo sempre que es demani de manera justa. Suárez reafirma la doctrina catòlica de l'obligació d'acatar l'autoritat legítima, obligació que no es crea mitjançant el jurament, sinó que es reforça invocant Déu com a testimoni d'aquesta lleialtat.

No obstant això, Suárez considera clarament il·lícit que un rei obligui als seus súbdits a prometre-li obediència en qüestions eclesiàstiques que minvin l'autoritat de l'església catòlica, car aquestes qüestions no son competència del monarca. I resulta inacceptable per a un catòlic prometre fidelitat religiosa a un rei cismàtic i heretge. Suárez considera que un jurament no pot ser «vincle d'injustícia» i que, en tal cas, el jurament és nul i no obliga a ningú.?

No es lícit el tiranicidi contra un rei legítim (excepte en el cas de legítima defensa), mentre que l'usurpador, mancat de legitimitat, pot ser enderrocat ?i fins i tot mort per la comunitat política? per acord dels òrgans representatius de la societat estamental.

Quan l'autoritat legítimament constituïda desapareix, el poder retorna al poble, el qual conserva el poder d'arrel, malgrat que estigui mancat de poder formal mentre existeixi un rei legítim.

La desobediència civil contra les lleis injustes és un dret, encara que provinguin d'un poder legítim, ja que tals lleis, en ser injustes, perden el rang de llei.

Els prínceps heretges o pagans poden ser legítims, ja que el poder polític correspon al dret natural. No obstant això, no s'ha d'obeir al poder en tot el que vagi en contra dels manaments de la religió catòlica. La comunitat política (res publica) cristiana «està obligada a rebutjar el governant pagà quan, per raó del seu poder, la fe corre perill de ser destruïda. Ara bé, "no ho ha de fer l'autoritat privada, sinó la pública". Suárez defensa també el poder del papa per desvincular els súbdits d'un príncep cristià de l'obediència, quan aquests prínceps esdevenen heretges.?

La teoria política suareciana contempla la desobediència i la resistència civil exercides en defensa de la fe catòlica, però també en defensa de la consecució del bé comú.

Suárez parla de de l'origen de l'autoritat i de la seva sobirania d'una manera diferent a com ho feien els qui defensaven les clàssiques idees despòtiques que imperaven a l'època. En certa manera, s'apropa al que després Rousseau anomenaria el contracte social.

La sobirania necessària per a legitimar la dominació política s'origina en Déu. Així, davant la mort d'un sobirà, el poder retorna a Déu i, d'aquest, retorna al poble. I el poble aleshores delega aquest poder en el nou monarca. Això entra en contradicció amb la doctrina de l'absolutisme monàrquic, la qual defensa que, davant la mort del monarca, el poder

retorna a Déu i aquest la traspassa al nou monarca, fill del difunt.

El rei traspassa la legitimitat al seu fill per a governar, però és la gent que ell governa qui li atorga, per mandat diví, la sobirania necessària per a desenvolupar el seu càrrec. D'aquesta manera, Déu no és l'únic portador o atorgador del poder polític que legitima el sobirà, sinó que en aquest cas la sobirania retorna sempre al poble i, d'aquest, al seu rei.

Aquestes idees eren ensenyades a les universitats i col·legis dirigits per la Companyia de Jesús i xocaven amb les idees del despotisme absolutista, relatives a l'origen directe i únicament diví de l'autoritat dels reis. Els borbons lluitaren contra la doctrina jesuïta, prohibiren les tesis de Suárez i expulsaren els jesuïtes dels seus dominis al 1767.

Les tesis de Suárez representen un dels dos corrents de pensament que influïren en els moviments d'emancipació i d'independència de llatinoamèrica durant els segles XVIII i XIX. L'altre està representat pel racionalisme de Voltaire, la tesi del qual afirma que l'autoritat és donada per Déu, que no la lliura al rei, sinó al poble.

La influència de Francisco Suárez. Referències.

Gràcies a la força de l'orde jesuïta al qual pertany Suárez, les seves Disputationes Metaphysicae varen ser àmpliament ensenyades a les escoles catòliques d'Espanya, Portugal i Itàlia. També es van estendre, des d'aquestes escoles, a moltes universitats luteranes d'Alemanya, on el text va ser estudiat principalment per aquells que recolzaven més Melachthon que Luter. En moltes universitats luteranes d'Alemanya del s. XVII, les Disputationes varen servir com a llibre de text de filosofia. Suárez va tenir una gran influència en la tradició reformista de les escoles alemanyes i holandeses, tant en metafísica com en dret, sobretot dret internacional. Influí en Hugo Grotius, Bartholomaeus Keckermann, Clemens Timpler, Gilbertus Jacchaeus, Johann Heinrich Alsted, Antonius Walaeus, Johannes Maccovius, etc. Aquesta influència va ser tan penetrant, que al 1643 va provocar que el teòleg calvinista holandès Jacobus Revius publiqués una refutació del pensament de Suárez: Suarez repurgatus. El De legibus de Suárez va ser citat com un dels millors llibres de dret pel purità Richard Baxter. El jurista Matthew Hale, amic de Baxter, es fonamentà en Suárez per elaborar la seva teoria del dret natural. Schopenhauer considerava la seva obra com un vertader compendi de tota la saviesa escolàstica i deia que era preferible llegir Suárez a escoltar qualsevol professor alemany. També és àmpliament citat per Descartes i per Leibniz.

Marc cultural de Castella al segle XVI

Possiblement, la millor manera de fer una anàlisi del marc mental d'una comunitat és analitzar les seves formes de govern, la forma que adopten les estructures de poder, la manera com es prenen les decisions ?i, si pot ser, tenint en compte com evolucionen aquestes estructures al llarg del temps?. D'aquesta manera, analitzant com estava estructurat el poder a Castella i la manera com el poble estava sotmès a aquest poder podríem arribar a deduir el pensament polític dels castellans. La idea és entendre quins límits tenia el poder del rei, com obtenia el poder, el fet de si a l'hora de prendre decisions, havia de tenir en compte els interessos d'altres subjectes polítics, etc. L'objectiu d'aquesta anàlisi resulta molt important en el cas de Suárez per entendre l'origen del seu pensament polític i jurídic. Sabem que Castella no reunia les seves corts periòdicament ni aquestes tenien una estructura més o menys fixa. El monarca reunia els poders legislatiu, executiu i jurídic i les corts es limitaven a transmetre el seu poder a la resta de la societat. En canvi, a la Corona Catalana i Aragonesa el poder estava molt repartit. Concretament, a Catalunya, el monarca no tenia el poder legislatiu en exclusiva, sinó que aquest el compartia, dins de les Corts Catalanes, amb els tres braços de corts: l'eclesiàstic, el militar (noble) i el reial o de les viles (síndics).

Incoherències historiogràfiques entorn de Suárez

El model català fou, segons Thomas Bisson, el model per excel·lència del parlament medieval. Aquest fenomen és molt important a l'hora d'entendre perquè Suárez defensa un model polític més català que castellà. Segons ell, el poder del monarca no prové directament de Déu sinó del poble. Déu diposita el poder polític en cada individu i aquest el delega en el monarca. Resulta difícil, encara que no impossible, que algú defensi el fet de posar límits al monarca dins d'un context en el qual, no només aquesta idea no es practica sinó que, a més, hi sembla contrari. Aleshores la pregunta és: per què Suárez defensa aquesta idea?

Sabem que el poder eclesiàstic sempre s'ha alineat més al costat de la corona que al costat del poble. Com és que un clergue jesuïta de Salamanca es mostrà contrari al pensament polític predominant a Castella? Com és que va poder defensar aquesta idea dins de l'ordre dels jesuïtes? Eren els jesuïtes partidaris d'aquesta idea? Si ho eren aleshores, dins d'un context català no hauria representat cap problema, però dins d'un context castellà sí. Quina raó tenien per oposar-se al poder il·limitat del monarca precisament en temps de Felip II? I com és que Felip II, tot i aquesta idea limitant del seu poder, era amic personal de Suárez fins al punt d'enviar-lo a Coimbra a acabar la carrera? I perquè

precisament a Coïmbra i no en una universitat castellana? L'estava allunyant d'algun perill? Sabem que Suárez es va enfrontar a processos disciplinaris a causa de les tesis que defensava.

Totes aquestes preguntes generen molta estranyesa i condueixen a pensar que la història de Suárez fa aigües per molts llocs, igual que la biografia d'Ignasi de Loiola, el fundador de l'ordre dels Jesuïtes, la qual va ser tergiversada completament per convertir-lo en castellà. Resulta molt difícil creure com, en un segle culturalment tan avançat, apareixen aquestes llacunes documentals tan grans que deixen sense resposta tantes preguntes.

Davant d'aquest buit resulta molt plausible la tesi de la raó d'Estat ?defensada per l'Institut Nova Història?, la qual explica que l'Estat, mitjançant la inquisició i la censura, va construir un relat històric paral·lel a la realitat per a defensar els interessos de les seves parts constituents, una estructura de poder molt complexa formada per la monarquia, la noblesa d'arreu d'Hispània i l'església. Una estructura vigent encara avui. Una altra explicació no és tan versemblant. No obstant això, per poder defensar aquesta tesi caldria investigar sobretot el paper que els ordes religiosos varen desenvolupar en la gestació d'aquest Estat, des de l'aparició dels dominics (s. XIII) fins a l'expulsió dels jesuïtes d'Espanya (s. XVIII), passant pel Concili de Trento (s. XVI). A Castella sempre hi ha hagut la tradició de nomenar membres del clergat com a consellers de la corona i, per tant, els interessos del clergat sempre han jugat un paper molt important en la presa de decisions de la corona.

Resumint, la pregunta fonamental és: com pot ser que Suárez, havent rebut formació en un context social i cultural mancat de principis democràtics, pugui jugar un paper tant important en la història del pensament polític en proposar una base conceptual per a principis democràtics com són els drets universals de l'home o el dret a l'autodeterminació dels pobles?

Resultaria molt més creïble pensar que Suárez s'hagués format en un context en el qual els principis democràtics fossin presents, si bé no en l'àmbit pràctic almenys en el debat filosòfic. El cas és que a Catalunya aquests principis eren presents també en l'esfera pràctica. No com els coneixem avui dia, sota la forma de sufragi universal, però sí sota la forma de distribució del poder i representativitat electa. D'aquesta manera queda oberta la pregunta: podria ser que, com Ignasi de Loiola o Miquel Servent, Suárez hagués sigut català ?tal vegada de València? i, per tant, s'hagués pogut formar en un context social i cultural molt més coherent amb les idees que defensava?

Albert Maurici

Bibliografia:

Per entrar en el seu pensament, una bona referència és Frederick Copleston, Historia de la filosofia. Vol. III De Ockham a Suarez. Editorial Ariel. Barcelona. 1994. 3ª ed. https://docer.com.ar/doc/nn1c5s1

La biografia mes autoritzada de Suárez és la de Raoul de Scorraille, François Suárez de la Compagnie de Jesus, París: Lethielleux, 1912-13, 2 vols.

Biografía de Joseph H. Fichter Man of Spain: A Biography of Francis Suárez (New York: Macmillan, 1940).

Carlos Larrainzar Una introducción a Francisco Suárez (Pamplona: Ediciones Universidad de Navarra, 1977).

Francisco de Pablo Solá Suárez y las ediciones de sus obras: monografía bibliográfica con ocasión del IV centenario de su nacimiento, 1548-1948 (Barcelona: Editorial Atlántida, 1949).

La millor bibliografia digital de Suárez: Scholasticon
https://scholasticon.msh-lse.fr/Information/Suarez_fr.php